

SB02 - De Eng / Soest Midden

Beschrijving

Soest is ontstaan op de overgangszone tussen de hooggelegen bouwlanden van de Eng en de graslanden van de Eemvallei. Langs de Eng vormde zich een langgerekte brinkzone ten behoeve van de agrarische activiteiten, terwijl een kruispunt van wegen zich tot bestuurlijk, religieus, cultureel en economisch centrum ontwikkelde: de Kerkebuurt. In feite was er in Soest sprake van twee brinken: één ten noorden (het Lange Eind) en één ten zuiden van de Kerkebuurt (het Korte Eind). Over de brinken liep een zandpad of karrenspoor ter plaatse van de huidige Korte en Lange Brinkweg (Langeindse Brink) en Ferdinand Huycklaan (Korteindse Brink). Voor de boerderijen langs liep een kerkpad, waarlangs bewoners ter kerke gingen. Aan de noordzijde van de Kerkebuurt bestaat het Kerkpad nog altijd. Ten zuiden van de Kerkebuurt is het overgegaan in de huidige Olijkeweg. Direct langs de Eng bevond zich nagenoeg evenwijdig aan het Kerkpad en het pad over de brink een derde, doorgaande route tussen Amersfoort en Baarn. Ter plaatse van de twee voormalige brinken is veel van de nog aanwezige bebouwing uit de achttiende en negentiende eeuw de directe opvolger van de oorspronkelijke boerderijen / hofsteden. De Langeindse Brink inclusief uitlopers aan de noordzijde (het voormalige buurtje De Teut) en de zuidzijde, waar zich twee buitenplaatsen bevonden, zijn nog duidelijk herkenbaar. Ook de opzet van de Korteindse Brink is herkenbaar. In de Kerkebuurt, waar zich rondom de Oude Kerk diverse karakteristieke panden uit de zestiende, zeventiende, achttiende en negentiende eeuw bevinden, lijkt de tijd stilgestaan te hebben. Na de komst van station Soest in 1898 ontstond tegenover de Kerkebuurt een klein stationsbuurtje.

Vergeleken met andere flankes- of flankengdorpen in Nederland is de oorspronkelijke (cultuur)landschappelijke opzet in Soest nog zeer goed herkenbaar. Het dorp ontwikkelde zich als een krans rondom de Eng, waarbij het zuidelijk deel van de Eng in de loop der tijd vrijwel geheel onbebouwd bleef. De oorspronkelijke, middeleeuwse verkaveling is deels intact, evenals de historische wegenstructuur. Het hoogste punt van de Zuidereng, het Engenbergje, is een grafheuvel uit ongeveer 2000 voor Christus.

De openheid van het oorspronkelijke landbouwsysteem, bestaande uit het boerderijlint, aangrenzende bouwlanden op de Eng, weide- en hooilanden in de Eemvallei en meentgronden in het Soesterveen en op de heide (sommige rijke boeren konden over hun eigen land van de Eem naar de Wieksloot lopen) is in de loop der tijd grotendeels verloren gegaan door het opdelen van percelen, schaalvergroting en verdichting langs de linten (onder andere door de komst van de Rijksstraatweg in 1816), de aanleg van de spoorweg langs de oostelijke flank van de Eng (1898) en de aanleg van diverse nieuwe wegen, woonwijken en bedrijventerreinen. Op enkele punten zijn er nog toegangen en zichtlijnen vanuit het dorp naar de Eng (Veldweg, Kolonieweg, Molenstraat en enkele recentere openingen in de bebouwing met eigen spoorwegpassages). In de waarderingsplattegrond op een van de volgende pagina's zijn deze met groene pijlen aangegeven. Anno 2024 is de lintbebouwing langs de Eng zeer gevarieerd in grootte, oriëntatie en bouwstijl. Een gemeenschappelijk kenmerk is dat het voornamelijk gaat om individueel herkenbare bebouwing in één tot twee bouwlagen met kap. Langs de Van Weedestraat zijn in de loop der tijd vrijwel aaneengesloten straatwanden ontstaan met winkelbebouwing.

Door diverse ontwikkelingen raakte de Zuidereng vanaf het begin van de twintigste eeuw geïsoleerd van de Noordereng. In eerste instantie was Woningbouwvereniging Sint Joseph hiervoor verantwoordelijk met de bebouwing van het westelijk deel van de Molenstraat. Met de bebouwing van het historische, oostelijk deel van de straat vlak voor de Tweede Wereldoorlog was de doorsnijding van de Eng compleet (de 'Chinese Muur'). Hoewel de bebouwing langs de Molenstraat in eerste instantie als een pijnlijke vergissing werd beschouwd, heeft deze als eerste manifestatie van sociale woningbouw in Soest, als architectonisch en stedenbouwkundig samenhangend buurtje en vanwege zijn bijzondere ligging op de Eng, in de loop der tijd waarde gekregen. Na deze eerste ontwikkeling op de Eng, lag de weg open voor een verdere bebouwing van het noordelijk deel van de Eng. Vanaf eind jaren vijftig gebeurde dit in de Schildersbuurt, waar Soest voor het eerst op grote schaal te maken kreeg met de stedenbouw van het functionalisme en de architectuur van het modernisme. Het credo 'licht, lucht en ruimte' resulteerde in een open, groen en grootschalig ruimtebeeld met strokenbouw. In met name het zuidelijk deel van de Schildersbuurt zijn de stedenbouwkundige en architectonische uitgangspunten zeer eenduidig tot uitdrukking gebracht. In de jaren tachtig eindigde een jarenlange

discussie over een geschikte locatie met de realisatie van een nieuw stadscentrum langs de Dalweg. Op diverse plaatsen zijn tot in de eenentwintigste eeuw kleine delen van de Eng bebouwd met woningen en voorzieningen.

(Ruimtelijke) karakteristieken / analyse

- Knooppunt op historisch doorgaande route van (zuid)oost naar (noord)west, aanwezigheid van diverse historische wegen (waaronder doorgaande wegen langs en over de Eng) en een historische spoorlijn.
- Afleesbaarheid Kerkebuurt als bestuurlijk, religieus, cultureel en economisch centrum, aanwezigheid van historische bebouwing.
- Sterke binding tussen open landschap en bebouwing, aanwezigheid toegangen en doorzichten van en naar het landschap.
- Zichtlijnen van en naar de kerktorens, zoals de Oude Kerk, de Petrus en Pauluskerk en de Familiekerk.
- Afleesbaarheid agrarisch karakter historisch lint (brinken, Kerkpad) en Birkstraat, aanwezigheid historische erven, boerderijen, schaapskooien en overige agrarische bebouwing.
- Aanwezigheid tweede kerkebuurt langs het centrale lint.
- Openheid centraal gelegen Eng, aanwezigheid van grafheuvel / Engenbergje, historische wegen (waaronder voormalige holle wegen), middeleeuws verkavelingspatroon, twintigste-eeuwse begraafplaats en molen als enige bebouwing.
- Openheid Eemvallei (noord)oosten, aanwezigheid slagenlandschap.
- Historisch bebouwingslint rond de Eng.
- Verdichting, inbreiding en schaalvergroting linten vanaf eind negentiende eeuw, ontstaan geconcentreerde / aaneengesloten winkelbebouwing langs Van Weedestraat.
- Aanwezigheid spoorweg Den Dolder-Baarn langs de zuidoostelijke flank van de Eng, aanwezigheid stations.
- Aanwezigheid rijke bebouwing (villa's) langs noordelijk deel voormalige Rijksstraatweg.
- Over het algemeen ruime opzet van wijken (verhouding bebouwing-onbebouwd).
- Aanwezigheid vooral kleinschalige, individuele bebouwing in de vooroorlogse gedeelten.
- Aanwezigheid sociale woningbouw in kleinschalig buurtje op de Eng, Molenstraat als eerste doorsnijding van de Eng (de 'Chinese Muur').
- Aanwezigheid meer grootschalige, geschakelde bebouwing (functionalisme / 'licht, lucht en ruimte') en woonerfbuurt ('menselijke maat') in de naoorlogse buurten op de Eng.
- 'Cityvorming' met grootschalige, vrijstaande bebouwing langs de Dalweg.

Waardering

Zeer hoge cultuurhistorische waarden

- Nog bestaande historische, doorgaande wegen langs en over de Eng.
- Afleesbaarheid Kerkebuurt als bestuurlijk, religieus, cultureel en economisch centrum, aanwezigheid historische bebouwing.
- Sterke binding tussen landschap en bebouwing.
- Zichtlijnen van en naar de kerktorens, zoals de Oude Kerk, de Petrus en Pauluskerk en de Familiekerk.
- Afleesbaarheid structuur van de Eng met er omheen een krans van kleinschalige bebouwing.
- Openheid Eng en omliggend landschap, inclusief nog bestaande toegangen en doorzichten van en naar het landschap.
- Aanwezigheid op de Eng van grafheuvel / Engenbergje, historische wegen (waaronder voormalige holle wegen), middeleeuws verkavelingspatroon, twintigste-eeuwse begraafplaats en molen als enige bebouwing.
- Afleesbaarheid agrarisch karakter van het historisch lint (brinken, Kerkpad), aanwezigheid historische erven, boerderijen, schaapskooien en overige agrarische bebouwing.
- Aanwezigheid tweede kerkebuurt langs het centrale lint.
- Ruime opzet qua verhouding bebouwd-onbebouwd.

Hoge cultuurhistorische waarden

- Nog bestaande historische wegen, inclusief lintbebouwing en historische spoorlijn.
- Herkenbare structuur Korteindse Brink.
- Verdichting lintbebouwing langs de toenmalige Rijksstraatweg vanaf de negentiende eeuw, aanwezigheid villabebouwing langs noordelijk deel voormalige Rijksstraatweg.
- Aanwezigheid spoorweg Den Dolder-Baarn langs de zuidoostelijke flank van de Eng, aanwezigheid stations en stationsbuurt nabij Kerkebuurt.
- Restanten van voormalige buitenplaatsen, veelal herverkaveld ten behoeve van woningbouw.
- Stedenbouwkundig en architectonisch samenhangend buurtje met sociale woningbouw op de Eng (de 'Chinese Muur').

Positieve cultuurhistorische waarden

- Agrarische en utilitaire bebouwing / functie op de voormalige brinken aan de Eemzijde.
- 'Uitlopers' villabebouwing op de Noordereng.
- Twintigste-eeuwse begraafplaats op de Zuidereng.
- Functionalistisch opgezette naoorlogse inbreidingswijk op de Eng ('licht, lucht en ruimte').

- Historische routes (voor 1800)
- Doorgangen en doorzichten richting de Eng en de Eemvallei
- Zichtlijnen van en naar de kerktoren

Landschap / stedenbouw

 zeer hoge cultuurhistorische waarde
(beschermd dorpsgezicht of belangrijke
stedenbouwkundige / landschappelijke
structuur)

 hoge cultuurhistorische waarde
(beeldbepalend gebied)

 positieve cultuurhistorische waarde
(beeldondersteunend gebied)

 basiswaarde
(algemene kwaliteiten / karakteristieke
gebied)

Bouwkunst / architectuur

 zeer hoge cultuurhistorische waarde
(monument of potentieel monument)

 hoge cultuurhistorische waarde
(beeldbepalend gebouw / ensemble)

 positieve cultuurhistorische waarde
(beeldondersteunend gebouw /
ensemble)

Waarderingskaart De Eng - Soest Midden (Gemeente Soest, bewerkt).